

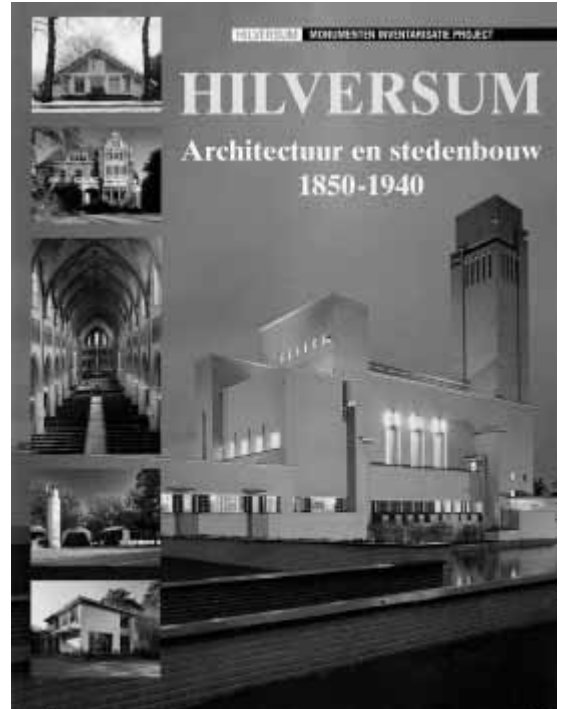
Boekbesprekingen en nieuwe publicaties

Hilversum. Architectuur en stedenbouw 1850-1940

Begin juni verscheen van de hand van Annette Koenders *Hilversum. Architectuur en stedenbouw 1850-1940*. Dit boek kent een lange voorgeschiedenis. In 1986 startte, op initiatief van de rijksoverheid, het Monumenten Inventarisatie Project (het MIP), waarbij onderzoek werd gedaan naar de architectuur en stedenbouw tussen 1850 en 1940. Al in 1983 deed de gemeente Hilversum de resultaten van een architectuuronderzoek verschijnen, maar in het MIP kwamen daar ook de 'jonge monumenten' bij. Na het MIP, waarvan het rapport over Hilversum in 1991 verscheen, volgde het Monumenten Selectie Project, waarbij die monumenten geselecteerd werden die voor rijksbescherming in aanmerking kwamen. Voor Hilversum betekende dit de selectie van 165 objecten en drie gebieden met bijzondere waarde.

In het onderhavige boek nu worden de resultaten van het MIP voor een algemeen publiek gepresenteerd. Het eerste deel bevat de hoofdlijnen van de ontwikkelingsgeschiedenis van Hilversum, gevolgd door een beschrijving van vijf gebieden van bijzondere waarde, en de verschillende objecten, geordend naar categorieën als 'landgoederen en buitenplaatsen', 'villa's en herenhuizen', 'koetshuizen en tuinmanswoningen', 'scholen' etc. Aardige categorieën zijn ook orgels, straatmeubilair, erfafscheidingen en gedenktekens. Het boek beoogt onze kennis van en waardering voor ons erfgoed te verdiepen en vormt een onmisbare basis om er de schijnwerpers op te kunnen zetten bij het vormgeven van onze voortdurend veranderende woonomgeving. Het wordt uitgegeven door de gemeente Hilversum, in casu de afdeling monumentenzorg. De samenwerking met Uitgeverij Waanders, bekend van de series *Ach lieve tijd* en *Hilversum zoals het was*, staat garant voor een prachtig vormgegeven boek met heel erg veel (kleuren-)afbeeldingen. Een lust voor het oog!

Het boek begint, zoals bij veel architectuurrapporten gebruikelijk is, met een schets van de ontwikkelings-

geschiedenis van Hilversum. Vaak zijn dit tenenkrommende stukjes tekst, die zelden de schoonheidsprijs verdienen. Zo herinner ik mij nog een soortgelijke inleiding van het architectuurrapport *Monumenten in Hilversum*, het Centrum van de gemeentelijke monumentencommissie uit maart 1990. Het bevatte een pagina-lang exposé over het Saksische boerderijtype (wat me toch nauwelijks van belang lijkt voor de huidige Hilversumse monumenten; de laatste boerderij is reeds lang uit het centrum verdwenen) en een verhaal over de industriële geschiedenis van Hilversum dat een verzameling was van rabiate misvattingen en fout overgenomen jaartallen. Groot was dan ook mijn verbazing, en waardering, dat de ontwikkelingsgeschiedenis in dit boek, zoals weergegeven door Annette Koenders, de toets der wetenschappelijkheid in ruime mate kan doorstaan. Eindelijk zijn we verlost van de

misvatting dat Hilversum vóór de komst van de spoorlijn een onbetekenend boerendorpje was, en daarna zich razendsnel ontwikkelde tot wereldstad! Hulde hiervoor, want het is een zeer leesbaar verhaal geworden dat veel duidelijk maakt over de geschiedenis en huidige stedenbouwkundige vorm van Hilversum. Daarbij is de schrijfster gelukkig niet blijven steken bij 1940, maar heeft zij ook de meest recente ontwikkelingen weergegeven.

Hierna volgt de inventarisatie, te beginnen met de vijf 'gebieden van bijzondere waarde'. Dit betreft het noordwestelijke villagegebied, het zuidelijke villagegebied, de tuinstadontwikkeling in de arbeiderswijk De Bloemenbuurt, het gebied rond Zonnestraat en (verrassend) het Plan Oost (het gebied globaal ten oosten van de Jan van der Heijdenstraat met het Kamrad). Dat laatste doet mij deugd, niet alleen omdat ik er geboren ben, maar ook omdat het een (terechte) herwaarding voor de wijk Over 't Spoor betekent. Niet voor niets hebben we vorig jaar een themanummer van het *Hilversums Historisch Tijdschrift* over deze wijk gemaakt. Na deze vijf waardevolle gebieden volgt dan de beschrijving van de verschillende waardevolle panden en objecten in Hilversum, onderverdeeld in verschillende categorieën. Het is een ware staalkaart van Hilversumse juweeltjes geworden. Het wordt weer eens duidelijk hoeveel moois er in Hilversum te bewonderen is. En gelukkig blijft het overzicht niet beperkt tot het bekende kwartet 'raadhuis, kerken, studio's en villa's', ook minder voor de hand liggende zaken komen in de beschrijving aan de orde. Verrassend is de beschrijving van verschillende orgels in Hilversum, als ook de keuze voor militaire gebouwen (o.a. de Blaskowitz-bunker), arbeiderswoningen en straatmeubilair. Laten we hopen dat dit de aanzet zal worden voor een nog breder gemeentelijk monumentenbeleid.

Mij is overigens niet duidelijk wat de status is van de inventarisatie. Betreft het hier behoudenswaardige panden of objecten? Of gaat het om een overzicht à la het Monumentenrapport uit 1983? Een groot aantal van de daarin genoemde monumentale panden is immers inmiddels gesloopt. Aan de andere kant kan ik mij voorstellen dat het MIP een inventarisatie was van nog bestaande panden met enige architectonische kwaliteit. Maar dan kan ik weer de beschrijving van het Van den Brul-pand op de Kerkbrink (p. 170) niet

verklaren, want dat bestond zelfs ten tijde van het MIP niet meer. Ook is in sommige categorieën de keus wat beperkt. Zo worden bij de culturele- en verenigingsgebouwen wel De Unie, bioscoop Rex, de bibliotheek aan de Neuweg en het padvindershuisje aan de Schuttersweg genoemd, maar bijvoorbeeld niet Ons Gebouw aan de Havenstraat, dat toch een belangrijke rol in de geschiedenis van de vakbeweging in Hilversum heeft gespeeld. Ook de keuze van kantoor- en bedrijfsgebouwen, alsmede die van industriegebouwen is wat beperkt. Hilversum heeft toch een belangrijk industrieel verleden? Waarom dan bijvoorbeeld niet de sigarenfabriek van Van Oenen en Manssen aan de Ampèrestraat genoemd? Uiteraard moest de schrijfster zich in verband met de omvang van het boek beperken, maar nu ligt de nadruk wel heel erg op Hilversum als villadorp.

Een ander minpuntje is het taalgebruik. Hoewel bedoeld voor een algemeen, wélgeïnteresseerd lekenpubliek bevat het boek wel erg veel technische en bouwkundige termen. Bij wijze van exemplarisch voorbeeld citeer ik uit de beschrijving van de watertoren op de Trompenberg: *Het onderste gedeelte van de toren heeft een hoge plint met afzaat en wordt afgesloten door gekorniste banden met daartussen metselwerk in visgraatmotief. De rondbogen hebben sluitstenen en kraagstenen.* Nu heb ik zelf ooit architectuurgeschiedenis als doctoraal bijvak gedaan, maar voor de gemiddelde leek lijkt me dit niet meer te volgen. Het lijkt me dat een verklarende woordenlijst van bouwkundige termen in dit boek niet had mistaan, vooral ook omdat het niet uitsluitend voor vakbroeders en -zusters bedoeld is. Aan de andere kant biedt het u natuurlijk wel de mogelijkheid om nietsvermoedende bezoekers eens mee te nemen naar de inderdaad zeer bezienswaardige watertoren om daar zo onschuldig mogelijk op te merken: 'Let vooral ook op de fraaie afzaat en het kornissen van de banden!' Wedden dat u indruk maakt?

Maar dit alles neemt niet weg dat we hier te maken hebben met een fraai boek. Veel van al het moois dat er in Hilversum te bewonderen is, passeert erin de revue. Het is een boek geworden waar de gemeente Hilversum, en in het bijzonder de afdeling monumentenzorg, eer mee inlegt. Een boek dat bovendien zal bijdragen aan een positief beeld van Hilversum als thuishaven van belangrijke architecten en plaats van

belangrijke architectuur uit de laatste 150 jaar. En een boek, tot slot, dat het aanschaffen waard is, want de prijs is zeer schappelijk.

Annette Koenders, *Hilversum. Architectuur en stedenbouw 1850-1940*. Uitgeverij Waanders, Zwolle/Gemeente Hilversum 2001. 200 pp., ISBN 90-400-9453-5. f39,50.

EJP

Monumentaal groen in Hilversum

Liliane Taudin Chabot verzorgde op de ledenvergadering van mei dit jaar een lezing over 'Groene oases in het dorp Hilversum'. Kort daarvoor had zij de publicatie *Monumentaal groen in Hilversum* het licht laten zien, gebaseerd op haar afstudeerwerkstuk voor de opleiding tot natuurgids bij het Instituut voor Natuur- en Milieu-educatie.

Dit boek beoogt een wandelgids én historische gids te zijn voor allen die de natuur en de geschiedenis van Hilversum willen ontdekken. Als middel tot kennisgeving met de in Hilversum ruim voorradige 'groene' lokaties is die opzet geslaagd. Zo voert de route langs onder andere het Rosarium, de Costerustuin, de Boomberg, de begraafplaats 'Gedenk te Sterven', het Corversbos en het Pinetum. Een plattegrond met routebeschrijving, uitgebreide informatie over de bezochte lokaties, een lijst van bijzondere bomen, een namenregister, bronnen- en adressenlijsten en niet in het minst de fraaie illustraties maken het geheel tot aantrekkelijke publicatie. Een leuk cadeau voor nieuwe inwoners van onze plaats, bijvoorbeeld.

Of het boek ook zo'n goed idee is voor de historisch geïnteresseerde, is de vraag. Nieuwe feiten over de geschiedenis van Hilversum staan er niet in. Misschien had mevrouw Chabot die pretentie ook niet maar lezers van *Eigen Perk* of anderen die enigszins bekend zijn met de geschiedenis van Hilversum zullen hierin weinig van hun gading vinden. *Eigen Perk* is dan ook veelvuldig de bron geweest voor dit boek, evenals het bekende straatnamenboek van Meijer en andere inmiddels bijna klassieke publicaties over Hilversum. Wat het nog wat teleurstellender maakt is dat de teksten vaak letterlijk zijn overgenomen uit die bronnen. Het is een goed gebruik om duidelijk te maken dat geciteerd wordt, mét of zonder directe bronvermelding. Dat gebeurt slechts op twee plaatsen: bij een citaat uit

de *Boombergkrant* en door op te merken dat de verklaringen van de straatnamen vrijwel geheel (inclusief de fouten) zijn gebaseerd op het *Straatnamenboek van Hilversum*. Een 'feest' van herkenning met andere letterlijk overgenomen teksten is het resultaat. Dat de bronvermeldingen van enkele illustraties niet juist zijn is een *minor detail*.

Waar het boek sterk in is, zijn de beschrijvingen van de natuur: de bomen, beplantingsplannen en andere duidelijk wel op eigen onderzoek ter plekke door de auteur gebaseerde wetenswaardigheden. Wat er zoal te zien is: daar gaat het bij een wandeling natuurlijk ook om. In die zin is het boek dan ook een aanwinst.

Liliane Taudin Chabot. *Monumentaal groen in Hilversum. Met rondwandeling langs de groen-oases van Hilversum*. Hilversum, Verloren, 2001. 144 pp. ISBN 90-6550-191-6. f25,-

CMA